

De civitate Dei: Augustinus over steden en burgers

(1) “De vereerders van vele valse goden, die wij met een gangbare benaming ‘heidene’ noemen, probeerden de verwoesting [van Rome] met de christelijke godsdienst in verband te brengen en begonnen met ongewone scherpheid en bitterheid de ware God te lasteren. Daarom heb ik, verteerd ‘door ijver voor het huis van God’ besloten om tegen hun laster of dwalingen de boeken *Over de stad van God* te schrijven. Dit werk heeft mij gedurende diverse jaren beziggehouden, omdat er veel zaken tussendoor kwamen die niet uitgesteld konden worden en die ik eerst moest afronden.” (*Retractationes* 2.43.1; ed. C.J. Perl 1976, 210-211).

(2) “De glorierijke stad van God – zowel hier, in het voorbijsnellen van de tijden, nu die stad tussen de onvromen in den vreemde verblijft, levend uit het geloof, als ook daarginds, in de bestendigheid van het eeuwig verblijf dat zij nu nog in geduldige volharding verwacht, uitziende naar het ogenblik waarop de gerechtigheid tot het oordeel zal overgaan, maar dat zij eenmaal op grandioze wijze zal betrekken, wanneer de uiteindelijke overwinning en de vrede zullen zijn verwezenlijkt – die glorierijke stad van God wil ik met dit werk, mede ondernomen omdat een aan u gedane belofte mij daartoe verplichtte, mijn dierbare zoon Marcellinus, gaan **verdedigen** tegen degenen die boven haar stichter hun eigen goden stellen: een groot en moeilijk werk, maar God is onze helper.” (*De civitate Dei*, 1 praefatio, vert. Gerard Wijdeveld, *Aurelius Augustinus, De stad van God*, Baarn: Ambo 1984, 43)

(3) Boeken 1-10: weerlegging van heidense opvattingen

1-5: verering Romeinse goden niet nodig voor aardse welvaart

6-10: verering Romeinse goden niet nodig voor het leven na dit leven

Boeken 11-22: de stad van God (i.t.t. de aardse stad): oorsprong (11-14), ontwikkeling (15-18) en einde (19-22).

(4) “Zo zijn dus twee steden gesticht door twee liefden [*amores duo*]: de aardse door een tot verachting van God gaande eigenliefde, de hemelse door een tot zelfverachting gaande liefde tot God. ... De ene ... zoekt roem van de mensen te krijgen, terwijl voor de andere de hoogste roem in God ligt” (14.28; Wijdeveld, 670, gewijzigd)

(5) “Goede mensen gebruiken ... de wereld om van God te kunnen genieten, terwijl de slechte Hem willen gebruiken om van de wereld te genieten.” (15.7; Wijdeveld, 683).

(6) “Die zwakkere broeders echter, die de goederen van deze aarde wel niet boven Christus stelden, maar er toch met enige begeerlijkheid aan hingen, hebben door ze te verliezen gevoeld hoe zwaar ze gezondigd hadden door ze lief te hebben.” (1.10; Wijdeveld, 56)

(7) “al wie Christus dus zó in zijn hart heeft dat hij aardse en tijdelijke dingen, ook al zijn die geoorloofd en toegestaan, niet belangrijker acht dan Christus, heeft Hem als fundament. Acht hij ze echter belangrijker, dan kan hij wel de indruk wekken in Christus te geloven, maar dan is desondanks Christus, die minder belangrijk dan die dingen geacht wordt, niet zijn fundament.” (21.26; Wijdeveld, 1111-1112).

(8) "... wij krijgen nu te doen met de filosofen, wier naam alleen al de liefde tot de wijsheid proclameert. En als de wijsheid God is, Degene door wie alles is geschapen—iets dat door het goddelijk gezag en de waarheid duidelijk is gemaakt—dan is de ware filosoof iemand die God liefheeft" [*verus philosophus est amator Dei*] (8.1; Wijdeveld, 357).

(9) "Wanneer Plato dus de wijze gekarakteriseerd heeft als iemand die deze God navolgt, kent en liefheeft en door deelhebbing aan deze God gelukkig is, waarom zouden wij dan de andere filosofen nog moeten napluizen? Geen van hen staat dichterbij ons dan de Platonici" (8.5; Wijdeveld, 363).

(10) Over Porphyrius: "Gij verkondigt de Vader en zijn Zoon – door u het verstand of het denken van de Vader genoemd – en ook nog Iemand tussen hen in, waarmee gij naar wij aannemen de Heilige Geest bedoelt. ... De incarnatie van Gods onveranderlijke Zoon, waardoor wij verlost worden ... wilt gij echter niet aanvaarden. Gij filosofen ziet dus wel enigermate, al is het uit de verte en al schemert het u maar voor de ogen, dat vaderland waar wij ons verblijf moeten vinden. Gij zijt echter nog niet op de weg waarlangs men er moet komen." (10.29; Wijdeveld, 481). "Wat voor reden kunt gij hebben om geen christen te willen worden ... Er is er maar één te vinden: dat Christus in nederigheid is gekomen en dat gij hoogmoedig zijt!" (10.29; Wijdeveld, 483).

(11) "de burgers van Gods heilige stad, die zich door de Heilige Schrift en de gezonde leer laten leiden om dit leven in den vreemde volgens God door te brengen, ondergaan zowel vrees als begeerte, zowel droefheid als vreugde, en omdat hun liefde juist gericht is, zijn bij hen ook al die aandoeningen juist gericht. Zij vrezen de eeuwige straf, zij begeren het eeuwige leven, zij zijn bedroefd vanwege de huidige werkelijkheid, omdat ze bij zichzelf nog zuchten in afwachting van hun aanneming als kinderen en de verlossing van hun lichaam; ze zijn verheugd op grond van hun hoop, omdat 'het woord vervuld zal worden dat geschreven staat: De dood is verslonden in de overwinning'." (14.9; Wijdeveld, 637).

(12) "zodra die twee steden hun verloop van geboren-worden en sterven waren begonnen, is eerst een burger van deze wereld geboren [Caïn] en pas na hem een mens die in deze wereld een vreemdeling was en tot de stad van God behoorde, door genade voorbestemd, door genade uitverkoren, door genade vreemdeling hierbeneden, door genade burger daarboven [Abel]. Op zichzelf genomen stamt hij immers uit diezelfde massa, die krachtens haar herkomst in haar geheel is veroordeeld. ... Over Caïn staat dus geschreven, dat hij een stad heeft gesticht, terwijl Abel, vreemdeling als hij was, er geen gesticht heeft. De stad van de heiligen is namelijk een stad daarboven, ook al brengt ze hier beneden burgers voort, in wie zij als in den vreemde vertoeft, totdat de tijd komt van haar koninkrijk ..." (15.1; Wijdeveld, 674). "De burgers van de aardse stad worden gebaard door de natuur, zoals die door de zonde is bedorven, die van de hemelse stad worden gebaard door de genade, die de natuur van de zonde bevrijdt" (15.2; Wijdeveld, 676).